

УДК 631.16
© 2015

М.О. МІКУЛІНА,
кандидат економічних наук

Сумський національний
аграрний університет, Україна
E-mail: marinamikulina1@rambler.ru

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Розглянуто питання фінансового управління діяльністю сільськогосподарських підприємств з використанням фінансового планування. Окреслено його види, складові розділи, основні методи та значення фінансового планування для підприємств аграрної сфери. При складанні стратегічних фінансових планів доцільно використовувати загальнодержавні програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року. Наголошено на важливості непрямой фінансової підтримки сільгоспідприємств шляхом створення пільгової системи оподаткування, кредитування та страхування.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, фінансове управління, фінансове планування, державна фінансова підтримка.

Постановка проблеми. Розвиток аграрного сектору економіки України, з огляду на значні перспективи його капіталізації та прогнозоване довгострокове підвищення попиту на світових ринках на основні види продукції, у перспективі дасть можливість отримати такі фінансові результати, які спроможні будуть здійснити потужний вплив на динаміку економічних показників в Україні. Фінансове планування визначає найважливіші показники та є основною формою реалізації стратегічних цілей підприємства. Перспективне планування включає розробку фінансової стратегії підприємства, прогнозування його фінансової діяльності. За умов ринкової економіки, самостійності підприємств, їхньої відповідальності за результати діяльності виникає об'єктивна необхідність визначення тенденцій розвитку фінансового стану та перспективних фінансових можливостей. Розробка способів виходу із кризового стану шляхом залучення іноземних інвестицій, а також створення методів управління підприємствами за умов кризового стану теж зможе допомогти спрогнозувати поведінку сільськогосподарських підприємств у довготривалій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування та реалізації фінансових планів на підприємствах, у тому числі сільськогосподарських, присвячено чимало публікацій у науковій літературі, закордонних і вітчизняних учених. Серед них – Майкл Е. Портер, А.А. Томпсон, А.Дж. Стрікланд, А.П. Адаменко [1], І.О. Бланк [3], М.Я. Дем'яненко [5], П.М. Макаренко [6] та багато інших. Дослідження охоплюють найважливіші сторони фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, розглядають фінансове планування з точки зору попереднього контролю за утворенням і використанням матеріальних, трудових і грошових ресурсів як засіб зміцнення фінансового стану підприємства. Але вельми актуальним залишається питання врахування впливу державної фінансової підтримки, у тому числі непрямой, на процес фінансового планування в сільськогосподарських підприємствах.

Метою наших досліджень було вивчення теоретико-методичних засад та обґрунтування напрямів реалізації фінансового планування в сільськогосподарських підприємствах з урахуванням впливу державної фінансової підтримки.

Викладення основного матеріалу. Для об'єктивної оцінки поточних і майбутніх фінансових потреб на підприємстві складається

ся фінансовий план формування, розподілу і використання фінансових ресурсів. Основна мета складання фінансового плану полягає у взаємоузгодженні доходів і витрат у плановому періоді. У разі перевищення доходів над витратами сума перевищення спрямовується до резервного фонду. Якщо витрати перевищують доходи, то визначається сума дефіциту фінансових ресурсів, яку можна одержати за рахунок кредитів, позик, випуску цінних паперів тощо.

Фінансові плани за тривалістю дії поділяються на довгострокові (перспективні) – період 3–5 років із розбивкою по роках; поточні – на рік із розбивкою по кварталах; оперативні – на квартал із розбивкою по місяцях [7].

На кожному етапі фінансового планування підприємства самостійно визначають, які розділи і показники фінансового плану їм необхідно розробити та в якій формі його скласти. Фінансовий план включає такі розділи: джерела формування та надходження коштів; приріст активів підприємства; повернення залучених коштів; витрати, пов'язані з внесенням обов'язкових платежів до бюджету та державних цільових фондів; покриття збитків минулих періодів.

Умови ринкової економіки передбачають якісне фінансове планування на підприємствах, оскільки останні самі відповідають за всі негативні наслідки і прорахунки своєї діяльності.

Фінансове планування нині в Україні стримується з різних причин: високий рівень невизначеності на ринку, пов'язаний з тривалими глобальними змінами в усіх сферах суспільного життя; брак ефективної нормативно-правової бази у сфері фінансового планування на рівні підприємств; обмеженість фінансових можливостей більшості підприємств для залучення висококваліфікованих спеціалістів, здатних виконувати складні фінансові розрахунки [3].

Значення фінансового планування для підприємств полягає у відображенні розроблених цілей у формі конкретних фінансових показників, забезпеченні фінансовими ресурсами закладених у виробничому плані економічних пропорцій розвитку, визначенні життєздатності проекту підприємства за умов конкуренції.

Фінансове планування дає змогу підприємству визначити:

- розмір грошових коштів, що їх може отримати підприємство у своє розпорядження;
- джерела надходження коштів;
- відповідність фінансових ресурсів обсягу операційної та інвестиційної діяльності;
- частина коштів, яка має бути переказана в бюджет, банківські та інші фінансово-кредитні установи;
- напрями розподілу та використання прибутку на підприємстві;
- міру забезпеченості реальної збалансованості планових витрат і доходів підприємства на принципах самокупності та самофінансування [2].

У процесі фінансового планування використовуються різні методи, тобто конкретні способи і прийоми планових розрахунків. Серед найбільш поширених слід виділити: балансовий; нормативний; розрахунково-аналітичний; оптимізаційні планових рішень; моделювання [4]. Балансовий метод планування фінансових показників передбачає не тільки балансування підсумкових показників доходів і витрат фінансового плану, а й визначення конкретних джерел покриття для кожної статті витрат.

Суть *нормативного методу* фінансового планування полягає в тому, що на основі певних фінансових норм та техніко-економічних нормативів розраховується потреба підприємства у фінансових ресурсах та визначаються джерела цих ресурсів. Такими нормативами є ставки податків, ставки зборів та внесків до державних цільових фондів, норми амортизаційних відрахувань, норми оборотних коштів, облікова ставка НБУ тощо. Норми та нормативи бувають галузевими, регіональними та індивідуальними (нормативи підприємства). Нормативний метод планування є найпростішим методом [3].

За *розрахунково-аналітичного методу* обчислюються обсяг витрат і потреби в ресурсах шляхом множення середніх витрат на індекс їх зміни в запланованому періоді. В основі цього методу лежить використання експертної оцінки, яка є результатом прове-

дення експертизи, обробки і використання цього результату при обґрунтованому значенні ймовірності. Прийняття експертної оцінки – це комплекс логічних і математично-статистичних методів і процедур, пов'язаних з діяльністю експерта з переробки інформації, необхідної для аналізу і прийняття рішень.

Оптимізація планових рішень полягає в розробленні варіантів планових розрахунків для вибору найоптимальнішого. Можуть бути використані різні критерії вибору:

- максимум прибутку (доходу) на грошову одиницю вкладеного капіталу. При цьому критерії розрахунку ведуться за формулою: $\Pi - K \cdot E_n \rightarrow \max$, де Π – прибуток, грн; K – капіталовкладення, грн; E_n – нормативний коефіцієнт ефективності капіталовкладень, який, на нашу думку, повинен бути не менше 35 % (відсоток закладено при розрахунку нормативної грошової оцінки земельних ділянок сільськогосподарського призначення);
- економія фінансових ресурсів, тобто мінімум фінансових витрат;
- економія поточних витрат;
- мінімум вкладення капіталу за максимально ефективного результату;
- максимум абсолютної суми одержаного прибутку.

Метод економіко-математичного моделювання уможливило знаходження кількісного вираження взаємозв'язків між фінансовими показниками та факторами, які їх визначають. Наприклад, моделюється залежність прибутку від рівня витрат і обсягу реалізації продукції (виручки). Економіко-математична модель – це точний математичний опис факторів, які характеризують структуру та закономірності зміни даного економічного явища і здійснюються за допомогою математичних засобів. Моделювання може передбачати функціональний або кореляційний зв'язок факторів [5].

Для фінансової діяльності підприємства будь-якого галузевого спрямування та частини його валового доходу, яка являє собою виручку від реалізації, має виключне значення з точки зору забезпечення умов для нормальної життєдіяльності. Маючи план обсягів виручки, підприємство одержує інструмент, що дозволяє володіти ситуацією щодо управлін-

ня своїми фінансовими ресурсами. Отже, на плануванні виручки від реалізації базується все фінансове планування господарства [4].

У практиці використовують два методи розрахунку планового обсягу виручки від реалізації продукції: метод поасортиментного (прямого) рахунку і метод укрупнення рахунку. Перший метод є найбільш поширеним, його використовують майже 90 % підприємств. Він простий за технікою, наочний, найбільш точний, але надто трудомісткий, так як дохід від реалізації потрібно планувати за кожним видом продукції. Окрім поточних, складаються і стратегічні плани як на рівні підприємств, так і галузі в цілому, що дає можливість визначити коротко- та довгострокові перспективи їх розвитку.

На наше особисте переконання, саме стратегічні загальнодержавні плани розвитку аграрного сектору економіки повинні бути основою для розробки стратегічних фінансових планів розвитку сільськогосподарських підприємств.

Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року передбачає впровадження певних заходів забезпечення вітчизняної пропозиції сільськогосподарської продукції та продовольства відповідно до внутрішніх потреб та вимог продовольчої безпеки:

- підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва та зростання ринкової адаптивності агровиробників;
- зростання фінансово-економічної результативності діяльності підприємств сільськогосподарського виробництва;
- збільшення соціального внеску агровиробництва;
- припинення деградації ґрунтів та забезпечення заходів із відтворення, охорони та підвищення родючості ґрунтів тощо [8].

Крім того, важливим залишається питання врахування непрямої державної фінансової підтримки діяльності сільськогосподарських підприємств при здійсненні фінансового планування за рахунок пільгових режимів оподаткування, страхування та кредитування (таблиця).

Розрахунки свідчать, що непряма державна підтримка дозволила вивільнити близько

Розрахунок вивільнення власних фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств Сумської області на підставі спеціальних режимів оподаткування у 2013 році *

Показники	Спеціалізація підприємства			
	зернові культури	технічні культури	молочне скотарство	м'ясне скотарство
1. Вивільнено фінансових ресурсів при сплаті фіксованого с.-г. податку, тис. грн:				
1.1. на прибуток	146547,4	16466,0	6235,4	1005,8
1.2. на землю	112481,0	4487,3	2116,7	1058,3
2. Вивільнено фінансових ресурсів за спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість, тис. грн	133085,5	49908,0	52112,2	49432,8
3. Загальна сума вивільнених фінансових ресурсів, тис. грн	392113,9	70861,3	60464,3	51496,9
4. Вивільнено фінансових ресурсів на 1 грн виручки від реалізації продукції, грн	0,15	0,07	0,08	0,08
5. Вивільнено фінансових ресурсів на 1 грн активів підприємств, грн	0,11	0,06	0,08	0,07

* Джерело: власні розрахунки автора.

575 млн грн власних фінансових ресурсів у 2012 році, які можуть і повинні бути спрямовані на підтримку інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Най-

більше вивільнення спостерігається по підприємствах, що спеціалізуються на виробництві зернових культур за рахунок податку на прибуток.

Висновки

Досвід країн з розвинутою ринковою економікою засвідчує, що розвиток аграрного сектору економіки є одним з основних чинників стабілізації соціально-економічних відносин як у регіонах, так і в країні загалом. Відповідно до вимог стандартів ЄС, пріоритетним напрямом розвитку України має стати підвищення ефективності діяльності агропромислового комплексу національної економіки як одного з головних постачальників продукції на світовому ринку продовольства.

Можливість складання стратегічних фінансових планів для сільськогосподарських підприємств, які враховують напрями розвитку аграрного сектору економіки та непряму державну фінансову підтримку, є необхідною умовою в сучасній економічній ситуації та інтеграції України у світову економічну систему, а також подолання кризових явищ і забезпечення населення України необхідними і доступними за ціною продуктами харчування.

Бібліографія

1. Адаменко А.П. Впровадження збалансованої системи показників у діяльність сільськогосподарських підприємств / А.П. Адаменко. – Суми: Довкілля, 2013. – 27 с.
2. Басюркіна Н.Й. Аналіз моделей продовольчої безпеки країни / Н.Й. Басюркіна // Інноваційна економіка. – 2012. – № 2(28). – С. 281–284.
3. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент / І.О. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2004. – 656 с.
4. Богатирьов А.М. Планування діяльності підприємств харчової промисловості в умовах ринку: монографія / Богатирьов А.М., Бутенко А.І., Кузнєцова І.О.; Одеська національна академія харчових технологій. – Одеса, 2002. – 434 с.
5. Дем'яненко М.Я. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств України: теорія і практика: монографія / М.Я. Дем'яненко, О.І. Зусва. – К.: ННЦ "ІАЕ", 2010. – 188 с.
6. Макаренко П.М. Формування інвестиційної стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств / П.М. Макаренко // Вісник СНАУ. – 2013. – № 1. – С. 83–88. – (Серія: Фінанси і кредит).
7. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Подольська В.О., Ярош О.В. – К.: ЦНЛ, 2007. – 488 с.
8. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / За ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ "ІАЕ", 2012. – 182 с.

Рецензент – доктор економічних наук, професор **А.В. Чупін**